

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΥΛΙΣΤΟΥ

[Απόσπασμα ἐξ ἀνακαλυφθέντος χειρογράφου]

ΥΠΟ

ΙΩ. Γ. ΦΡΑΓΚΙΑ

Ιω. Γ. Φραγκιάς ἐν Σύρῳ.

« » Ἡμῖν τότε εἰκοσαετής. Διέτρεχον τὴν ἡλικίαν καθ' ἣν νομίζει τις ὅτι ἀρκεῖ νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας τὸν κάλαμον ὅπως ἀναμορφώσῃ τὸν κόσμον· τὴν ἡλικίαν, καθ' ἣν αἰσθανόμεθα ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τὴν δύναμιν ἣν θὰ ἡσθάνετο ἐν ἑαυτῇ, ἐὰν ἡσθάνετο, ἀτμομηχανὴ ἐκατονταχιλίων ἱππῶν δυνάμεως, στερουμένη ἀντιστάσεως ἐφ' ἧς νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἰσχύν της.

Τὸ κάλλος ἦτο ἡ θρησκεία μου.

Ἐβουλιζόμην εἰς ἐκστάσεις ἐνώπιον τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, πιστεύων τὸ κάλλος αὐτῆς ὡς πρᾶγμα πλήρες μυστηρίου ἀπροσίτου εἰς τοῦ ἀνθρώπου τὰς ψυχρὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας.

Ἐβλεπον τὸ κάλλος τοῦ ἄνθους καὶ γλυκὺς κατελάμβανε τὴν ψυχὴν μου ρεμβασμὸς, διότι βαθύτατα ἐν αὐτῇ μοι ἐγεννᾶτο ἀόριστός τις ἰδέα ὅτι τὸ ἄνθος ἐκεῖνο εἶχε καὶ αὐτὸ συναίσθησιν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως καὶ καλλονῆς, ὅτι ἡσθάνετο τὸν περὶ αὐτὸ περικαλλῆ τῆς φύσεως διάκοσμον, οὗ ἀπετέλει μέρος ὡς καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ἐπίστευον ὅτι μεγάλη τις αὔλος ὑπαρξίς πληροῦσα τὰ πάντα διετέλει ἐν τινι πνευματικῇ σχέσει πρὸς τὸ ἄνθος, πρὸς τὸν ρύακα, πρὸς ἐμέ· ὅτι διὰ πάντων τῶν ὄντων τῆς φύσεως διήρχετο μυστήριον πνεύματός τινος ἀκαταλήπτου, ὑπερφυστοῦς, καὶ διὰ τοῦτο πάντα τῆς φύσεως τὰ κάλλη εἶχον δι' ἐμέ ἄρρητον θέλγη-

τρον καὶ ὕψουν τὸν νοῦν καὶ τὴν φαντασίαν μου πρὸς τι ἀγαθὸν ὑπέρτατον καὶ προσφιλές.

Ἀπηύθυνον στίχους πρὸς τὸ ἰπτάμενον πτηνόν, πρὸς τὸ θάλλον ἄνθος, πρὸς τὸ ὄρος ὅπερ ἔχυνε τὸν ἄνεμον, πρὸς τὸ νέφος ὅπερ ἐνεκυμῶνει τὴν τριχυμίαν, πρὸς τὴν σελήνην, ἥτις σιωπηλῇ ἐπώπτευεν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ τῆς νυκτὸς τὴν γαλήνην καὶ ἀόριστός τις ἰδέα διήρχετο τὸν νοῦν μου, ὅτι τὸ πτηνόν, τὸ ἄνθος, τὸ ὄρος, τὸ νέφος, ἡ σελήνη ἤκουον τοὺς στίχους μου, ἤσθάνοντο τὸ πάθος αὐτῶν καὶ μοὶ ἀπήντων ἐμπνέοντά μοι ἔτι γλυκύτερον αἶσθημα διὰ τῆς σιωπηρᾶς αὐτῶν ἀλλὰ γλυκυτάτης γλώσσης.

Ἥμην ἀμαθῆς, ἥμην ἄπειρος, ἀλλ' ἥμην τόσον εὐτυχῆς!

Ἡμέραν τινὰ μοὶ συνέβη πρᾶγμα παράδοξον. Πάσας ταύτας τὰς τέρψεις, πάσας ταύτας τὰς καλλονὰς, ὅλας ταύτας τὰς ὑψίστας ἐξάρσεις τοῦ αἰσθήματος, ἃς ἕως τότε εὕρισκον κεχωρισμένας εἰς τὰ περὶ ἐμὲ ἄψυχα λεγόμενα ὄντα τῆς φύσεως, τὰς εὔρον συγκεντρωμένας, ἡνωμένας ἐν ἐνὶ καὶ μόνῳ ὄντι ἀπεριγράπτου καλλονῆς, ἀπείρου συμπαθητικότητος, ἐν τῇ δεκαπενταετῇ μου Χάριτι.

Εἶχε τῆς σελήνης τὸν ρεμβασμὸν, τοῦ λυκαυγοῦς τὴν ἀγνότητα, τοῦ ἄνθους τὸ κάλλος, τοῦ πτηνοῦ τὴν χάριν, τοῦ ὄρους τὸ μυστήριον, τοῦ νέφους τὴν περιπάθειαν.

Ἐνώπιόν της ἐβυθίζομην εἰς ἑκστασιν. Ἦτο ὁ οὐρανός μου.

— ὦ Χάρις! τῇ ἔλεγον· ἐὰν ἤξευρες τίνα γοητεῖαν ἀσκοῦσιν ἐν ἐμοὶ οἱ ὀφθαλμοί σου, ἡ φωνή σου, ἡ θέα σου! Ἐρῶμαι σοῦ δι' ὅλης τῆς δυνάμεως τῆς ὑπάρξεώς μου καὶ μεθύσκομαι ἐν τῇ ἡδονικῇ παραφορᾷ τῆς ἰδέας τοῦ νὰ ζῶ πλησίόν σου.

— Εἶσαι παιδί ἄπειρον τοῦ κόσμου, μοὶ ἔλεγον οἱ φίλοι μου. Πιστεύεις εἰς τὸ κάλλος, εἰς τὸν ἔρωτα, εἰς τὴν ἱερότητα, εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων καὶ ἐν γένει εἰς τῶν ποιητῶν τὴν παιδαριώδη παραδοξολογίαν. Ἀ! φίλτατέ μου σὲ λυπούμεθα. Εἰλικρινῶς σὲ λυπούμεθα. Ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖς λοιπὸν ὅτι ὅλα ταῦτα εἶναι ἀντικείμενα φιλολογικῶν ἀσκήσεων διὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς, οἷον εἰ ἀναψυχτικὰ εἰς τὸν ἀένναον περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα;

Καὶ ἐγέλων περὶ ἐμοῦ γλευαστικῶς.

— Μάθε νὰ ἐννοῇς, μοὶ ἔλεγον, ὅτι ὑπὸ τὴν συμπαθῇ ἐκείνην μορφὴν τῆς νεάνιδος, ὅπισθεν τῶν δακρυθρέκτων ἐκείνων ὀφθαλμῶν τῶν ὑψουμένων πρὸς τὸν οὐρανὸν ὡς ἐν ἐκστάσει ἐρωτικῆς προσευχῆς κρύπτεται ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἡ κοινοτέρα φιλαρέσκεια· ὅτι ὁ ἔρωσ εἶναι ἀντικείμενον τῆς φυσιολογίας, ὅτι τὸ ἄνθος εἶναι συνδυασμός ὕλης καὶ χρωμάτων κατὰ κανονικοὺς τινας φυσικοὺς νό-

μους συναπτομένων καὶ ἀναφυσμένων ἐκ τοῦ χρώματος καὶ τῆς ἰλύος· ὅτι τὸ δάκρυ εἶναι ὑγρὸν τι ἄλμυρόν ἐκκρινόμενον ἐκ τῶν ἀδένων τοῦ ὀφθαλμοῦ ὡς ὁ ἰδρὼς ἐκ τοῦ σώματος ἔνεκεν ἐξωτερικῆς τιнос ἢ ἐσωτερικῆς αἰτίας ἐπενεργούσης ἐπὶ τοῦ σώματος ἡμῶν· ὅτι ἡ ὀπτική ἐξηγεῖ τὰ φαινόμενα τοῦ φωτός ἐν τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου· ὅτι ἡ σελήνη οὐδὲν ἄλλο εἶναι· εἰμὴ ψυχρά τις σφαιρική μάζα ἄψυχος καὶ ἡλιθία καὶ ὅτι πέραν τοῦ τάφου ὑπάρχει τὸ ἄπειρον μηδέν. Πίστευσον, φίλτατε, ὅτι ὁ βίος εἶναι πάλῃ ἀδιάλειπτος καὶ ὅτι ἐκεῖνος μόνος εἶναι νικητῆς ὅστις κατώρθωσε θεμιτῶς ἢ ἀθεμιτῶς, ἀδιάφορον. νὰ ὑποδουλώσῃ τοὺς ἄλλους εἰς ἑαυτὸν διὰ τοῦ πλούτου, διὰ τῆς πολιτικῆς ἰσχύος καὶ διὰ τῆς ὑπεροχῆς νοὸς πρακτικοῦ. Ἔσο πλούσιος, ἔσο ἰσχυρὸς καὶ θὰ ἰδῇς ὅτι θὰ ἔχῃς πάντοτε δίκαιον παρὰ τοῖς ἀνθρώποις. Πίστευσόν με· παῦσον νὰ στιχουργῇς, διδάχθητι τὴν ἐπιστήμην τοῦ βίου, καὶ μὴ ψάλλῃς πλέον.

Οἱ ἀπηνέστεροι τῶν φίλων μου μὲ ἐχλεύαζον.

— Καλημέρα, Λαμαρτίνε, ἐφώνουν πρὸς ἐμὲ διαβαίνοντα, πῶς ἐπέρασεν ἀπόψε ἡ Σελήνη εἰς τὴν ὑγίαν τῆς;

Ἦκουον τοῦτα ὡς ραπίσματα καταφερόμενα μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ἀναιδεΐας ἀλλὰ καὶ πεποιθήσεως κατὰ τῶν ἱεροτέρων τῆς θρησκείας μου πραγμάτων καὶ ἔφρουγον ἐξω φρενῶν μακρὰν τῆς πόλεως, εἰς τὴν ἐξοχὴν, καὶ ἐκεῖ ἐν τῇ σιγῇ καὶ τῇ μονώσει ἀνέπνεον, βλέπων δὲ τὴν περὶ ἐμὲ καλλονὴν τῆς ἐξοχῆς, τῶν ἀνθέων, τοῦ οὐρανοῦ ἐψιθύριζον ἀνασύρων ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς μου :

Μὲ λέγουν νὰ μὴ ψάλλω· ἀλλὰ μόνον
νὰ καταστέλλω πάντα μου παλμὸν
νὰ πνίγω εἰς τὸ στήθος μου τὸν στόνον
νὰ κλαίω μὲ γελῶντα ὀφθαλμόν !

Θεὲ μου τόσα δῶρα λοιπὸν μάτην
διέσπειρεν ὁ ἄπειρός σου νοῦς
τὴν καλλονὴν παντοῦ τὴν ὑπερτάτην
ὑπὸ τοὺς σαπρεϊρίνους οὐρανοὺς,

τὸν ἔρωτα, τὴν εὐδον, τὴν ἐλπίδα,
τῆς ἀηδόνος τ' ἄσμα τὴν ρεμβῶν,
παντοῦ τοῦ πνεύματός σου τὴν σφραγιδα,
ἵνα σιγῇ τὸ στήθος μας βωθὸν ;

Ἐβλέπον πάντας τοὺς περὶ ἐμὲ ὁμοφρονοῦντας, τὴν δὲ ἀλήθειαν τῶν συμβουλῶν τῶν φίλων μου ἀποδεικνυομένην καθ' ἐκάστην ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Φεῦ !

Διτελούν ἐν διλήμματι φρικώδει· ν' ἀπαρνηθῶ τὰς πρὸς τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ ὠραῖον πεποιθήσεις καὶ τὰ αἰσθήματά μου, τοὺς γλυκεῖς παιδικούς μου ρεμβασμούς καὶ νὰ λάβω τὴν μορφήν ἀνθρώπου πρακτικοῦ, νὰ φορέσω δίοπτρα, νὰ γίνω ἔμπορος ὑφασμάτων μὲ τὸν πῆχυν εἰς τὴν χεῖρα καὶ τὸ ψεῦδος εἰς τὰ χεῖλη, ἣ δικηγόρος ὑποστηρίζων σήμερον τὴν γνώμην ἣν χθὲς ἀπέκρουον καὶ αὖριον μέλλω ν' ἀποκρούσω κατὰ τὸ συμφέρον καὶ τὰς περιστάσεις μὲ δικογραφίας ὑπὸ μάλης χαιρετίζων καὶ περιποιούμενος τοὺς δικαστὰς χάριν τῶν πελατῶν μου καὶ τοὺς πελάτας μου χάριν τοῦ θυλακίου μου· νὰ γίνω δικαστὴς χάριν τοῦ βεβαίου μισθοῦ ἐκδίδων ἀποφάσεις κατὰ τὸ συντομώτερον, ὡς ἀναγκαῖον κακὸν καὶ ὡς ἀντίτιμον τοῦ μισθοῦ, προσκλίνων ἐνώπιον τοῦ τιμηματάρχου καὶ τοῦ βουλευτοῦ ἵνα μὴ μετατεθῶ. Νὰ γίνω ἱερεὺς, ὑποκρινόμενος βαθεῖαν συντριβὴν καρδίας ἐν τῷ ναῷ καὶ ἐπαναλαμβάνων καθ' ἐκάστην ἀπὸ στήθους προσευχὰς ἀφέσεως τῶν ὀφειλετῶν μου ἐνῷ προτίθεμαι νὰ τοὺς καταδιώξω μέχρι τοῦ Ἀρείου Πάγου. Νὰ γείνω ἰατρὸς φέρων κλυστήριον καὶ σιναικὴν καὶ ἀδιαλείπτως κακολογῶν τοὺς συναδέλφους μου νὰ γίνω τραπεζίτης παίζων χρεώγραφα καὶ προκαλῶν ψευδῇ τηλεγραφήματα διὰ τὸ χρηματιστήριον ἵνα ἐξαπατήσω τοὺς ἀγοραστὰς, ἣ πολιτικὸς δημοσιογράφος γράφων ὑπὲρ τοῦ κόμματος κατὰ τὰ ἐκάστοτε ἐμοὶ καὶ αὐτῷ συμφέροντα ὑπὸ πρόγραμμα ὑψηλῶν θεωριῶν ἀμεροληψίας καὶ πατριωτισμοῦ... Νὰ προτιμήσω ταῦτα ὡς πράγματα ἐγκεκριμένα ὑπὸ τῆς καθεστώσης κοινωνίας, καθ' ἐκάστην ἐφαρμοζόμενα, καὶ ὧν ἀπαγορεύεται ἡ ἀθέτησις ἐπὶ ποι-νῇ περιφρονήσεως, ἣ νὰ ἀκολουθήσω τὰς ἀφελεῖς ἀλλ' ἀκραϊφνεῖς ὁρμὰς τῆς καρδίας μου καὶ νὰ ζήσω ἄσημος ἀλλὰ τίμιος καὶ εὐτυχὴς μετὰ τῶν ρεμβασμῶν μου, μετὰ τῆς θρησκείας μου, μετὰ τοῦ ἔρωτός μου ;

Ἐπεδόθην εἰς τὴν μελέτην. Τὸ σπουδάζειν, τὸ μανθάνειν τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἤτοι τὴν ἀλήθειαν κατήντησε μετὰ βραχὺν χρόνον ἀκατάσχετον πάθος μου. Καὶ ἡμέραν τινὰ συννεφώδη τοῦ φθινοπώρου ἐν τῇ ἐξοχῇ ἐνθα κατῴκει ἡ προσφιλὴς μου Χάρις ὑπὸ τὰ μεγάλα καὶ ἀμφιλαφεῖ δένδρα τοῦ κήπου της, παρούσης τῆς μητρὸς της γυναικὸς ξηρᾶς καὶ φυλαργύρου ἥτις οὐδέποτε ἡδυνήθη νὰ ἐλκύσῃ τὴν συμπάθειάν μου, ἀπεχαιρέτησα τὴν Χάριτα μέλλων νὰ μεταβῶ εἰς Βερολῖνον πρὸς ἐπιστημονικὴν μου μόρφωσιν.

— Θὰ φύγῃς λοιπόν ! ἔλεγεν ἡ Χάρις ἐν μέσῳ λυγμῶν δὲν ἦτο ἀστείσιμος αὐτὸ το ὅποιον ἔλεγες, ὅτι θὰ φύγῃς μακράν μου ! Καὶ ἐγὼ τί νὰ κάμω μόνῃ ἐδῶ, τόσον καιρόν ;

— Νὰ μ', ἀγαπᾷς Χάρις, ὡς ἐγὼ θὰ σ' ἀγαπῶ. Μοῦ τὸ ὑπόσχεσαι ;

— "Ω ! σεῖς οἱ ἄνδρες εἴσθε δύσπιστοι, διότι εἴσθε ἄστατοι σεῖς αὐτοί ! Σοὶ ὁμνῶ εἰς τὸν ἀέρα αὐτὸν ποῦ ψιθυρίζει εἰς τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων ν' ἀποθάνω τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν δὲν θὰ δύναμαι νὰ σοὶ ἀνήκω πλέον εἶπεν ὑψοῦσα τοὺς δακρυβρέκτους ὀφθαλμούς της πρὸς τὸν οὐρανόν.

Τόσον ἀπαίσιος μοὶ ἐφάνη ὁ ὅρκος ἐκεῖνος ὥστε ἐρρίγησα.

— "Οχι τοιούτους ὅρκους, Χάρις, εἶπον. Σὲ πιστεύω, συγγνώμην.

Καὶ ἀνεμνήσθην, ἀλλ' ἐν ἀδημονίᾳ διὰ τὴν ἀσέβειαν τῆς ιδέας, ἀνεμνήσθην, λέγω, ἀορίστως τῆς συστάσεως ἐκείνης τῶν φίλων μου. «Μάθε νὰ ἐννοῇς ὅτι ὑπὸ τὴν συμπαθῆ ἐκείνην μορφὴν τῆς νεάνιδος, ὅπισθεν τῶν δακρυβρέκτων ἐκείνων ὀφθαλμῶν τῶν ὑψωμένων πρὸς τὸν οὐρανόν ὡς ἐν ἐκστάσει ἐρωτικῆς προσευχῆς, κρύπτεται ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἡ κοινοτέρα φιλαρέσκεια ».

Ἀπῆλθον συγκεκινημένος, ἐρῶν, εὐτυχῆς ἐν τῇ ὁδύνῃ τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ ἐκείνου, ἐξ οὗ ἀπεκόμιζον τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀγαπῶμαι.

Ἐνεγράφην ἐν τῇ Ἱατρικῇ Σχολῇ τοῦ Βερολίνου οὐχὶ ὅπως ἐνασχέσω τὴν Ἱατρικὴν ὡς βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα, ἀλλ' ὅπως εἰσδύσω εἰς τὸ μυστήριον τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ.

Διῆλθον ἡμέρας καὶ νύκτας μακρὰς μελετῶν ἐν ἀδιαλείπτῳ ἔρευνῃ ἀπάσας τὰς σχετικὰς τῇ Ἱατρικῇ φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ ἔτη παρήρχοντο ταχέως, ἐγὼ δὲ ἀπεθυσάζουρον γνώσεις ἐπὶ γνώσεων.

Ποσάκις ἐν βαθείᾳ νυκτὶ χειμῶνος ὑπὸ τὸ φῶς τῆς λυχνίας, ἰστάμενος ὀρθίος πλησίον πτώματος ἐξηπλωμένου ἐπὶ τῆς ἀνατομικῆς τραπέζης μου, ἀνεζήτησα διὰ τῆς σμίλης καὶ τοῦ μικροσκοπίου τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς καὶ τῆς νοήσεως ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ κρανίῳ καὶ ποσάκις ἀπηυδηκῶς ἐνώπιον τοῦ ἀδιερευνητοῦ μυστηρίου ἔρριπτον χαμαὶ ἐν ὀργῇ τὸ κρανίον ἐκεῖνο κυλιόμενον τότε ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὡς τόπιον μικροῦ παιδός.

Κατὰ τὰς πυρετώδεις ἐκείνας ἐρεῦνας μου, ἡσθάνομην νευρικήν τινα μανίαν ἀποκαλύψεων ὡς ἂν εἰ τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς καὶ τῆς νοήσεως ἦτο κεκρυμμένον ὑπὸ τινος ἐπίτηδες ἐντὸς δυσπροσίτου τινὸς χώρου καὶ μοὶ προσβάλλετο ὡς πρόβλημα ἡ εὐρεσις αὐτοῦ.

Εὐκόλως δύναται νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ὑπὸ τοιαύτην πυρετώδη καὶ ἀδιάλειπτον σπουδὴν ἐκτησάμην τόσας ἐπιστημονικὰς γνώσεις

ὅσαι σπανίως συνεκεντρώθησαν ἐν τῇ μνήμῃ ἐνὸς καὶ μόνου ἀνθρώπου.

Τί ἀπεκόμισα ἐκ τῆς σπουδῆς ἐκείνης ; Τὸ ψῦχος τῆς καρδίας.

Τὸ ἄνθος δὲν εἶχε πλέον δι' ἐμὲ τὸ θέλγητρον τῆς καλλονῆς του, καὶ τὸ πρότερον μυστήριον τῆς ὑπάρξεώς του, νοούσης τοὺς πόθους καὶ τοὺς στίχους μου εἶχε δι' ἐμὲ ἀπλὴν βοτανικὴν ἀξίαν καὶ λατινικὸν τι ὄνομα. Ἐγίνωσκον τὰ μέρη εἰς ἃ ἐπιστημονικῶς διηρεῖτο, διατί αἱ φλέβες του ἦσαν π. χ. κυαναῖ, διατί τὰ πέταλά των ἦσαν ροδόχροα, τίς ἦτο ἡ ἱατρικὴ ἀξία του, καὶ πόσον ἐπωλεῖτο ξηρὸν ἐν τῷ φαρμακείῳ.

Τὸ πτηνὸν τῆς κοιλάδος οὗ ἡ κομψότης, ἡ χάρις, ἡ εὐκίνησις τόσον ἄλλοτε μὲ κατεγοήτευεν, ὀνειροπολοῦντα ἐλεύθερον βίον ἐν τῇ ἐξοχῇ, ἀπώλεσε δι' ἐμὲ πᾶν γόητρον· διότι ἐγίνωσκον ὁποῖον ὑπὸ τὸ πτέρωμά του εἶχεν εἰδεχθῇ σκελετὸν ὀστέων καὶ διέβλεπον τὸν σκελετὸν τοῦτον ἱπτάμενον, κελαδοῦντα, τρώγοντα, ὡς ἂν εἰ ἡ περιβάλλουσα αὐτὸ σὰρξ καὶ τὰ πτερὰ ἦσαν ἐκ διαφανοῦς ὑέλου· καὶ δὲν μ' ἐθέλγε πλέον ὡς ἄλλοτε τῆς ἀηδόνης τὸ ἄσμα ἐν σεληνιαῖα νυκτὶ ἀπὸ τοῦ φυλλώματος τῶν δένδρων διαχεόμενον, διότι ἐγίνωσκον ὅτι ἦτο ψευδὲς τὸ νομιζόμενον περὶ αὐτῆς ὅτι ἔφαλλε μελαγχολικὸν ἄσμα χωρισμοῦ καὶ ἥμην πεπεισμένος ὅτι ψάλλουσα ἐξεπλήρου ἀνάγκην φυσικὴν, ἡ δὲ φωνὴ τῆς ἐξερχομένη ἐκ τοῦ λαιμοῦ ἠκούετο εὐστροφος, διότι τοιαύτη εἶναι ἡ διασκευὴ τῶν φωνητικῶν αὐτῆς ὀργάνων ὥστε νὰ μὴ δύναται ἡ φωνὴ νὰ ἐξέλθῃ εὐθεῖα καὶ ἄκαμπτος, τοιαύτη δὲ ἡ διασκευὴ τῶν ἡμετέρων ἀκουστικῶν ὀργάνων καὶ νεύρων ὥστε νὰ γεννᾶται ἐν ἡμῖν ἡδονικὸν αἶσθημα ἐκ τῆς φωνῆς τῆς.

Ἐβλεπον τὴν ἄλλοτε τοσοῦτον συμπαθεῖ μου σελήνην καὶ μάτην ἀνεξήτουν ἀπ' αὐτῆς τοὺς παλαιοὺς ρεμβασμούς μου, οἵτινες καθίστων ποτὲ τόσον γλυκείας τὰς νύκτας μου· δὲν ἦτο πλέον δι' ἐμὲ ἡ θεὰ ἡ ἀνὰ τὴν γῆν ἀναζητοῦσα τὸν Ἐνδυμίωνά της ἀλλ' ἦτο μάζα ὕλης ἀψύχου καὶ ψυχρᾶς, διάτρητος ὡς σκωληκόβρωτον ξύλον ἢς ἐγίνωσκον ἐκ στήθους τὸ μέγεθος, τὸ βάρος, τὴν ὕλην, τὴν ἀπόστασιν.

Ἡ κεραυνοῦχος νεφέλη ἀπώλεσε δι' ἐμὲ τὴν ἀγρίαν καλλονὴν τῆς ἀφ' ὅτου ἔμαθον καὶ ἐγὼ νὰ παράγω κεραυνούς καὶ ὕδωρ διὰ τοῦ ἡλεκτρισμοῦ· τῆς δὲ βροντῆς ὁ ἐν τῷ ἀπείρῳ χάει ἀναπαλλόμενος κρότος δὲν ὕψωνε πλέον τὴν ψυχὴν μου πρὸς ὃν τι παντοδύναμον, δημιουργὸν τοῦ κόσμου καὶ τιμωρὸν ἢ φιλόστοργον πατέρα. Φεῦ ! δὲν ὑπῆρχε πλέον δι' ἐμὲ Θεός !

Ποῦ νὰ εὕρω θέληγητρόν τι ἐν τῷ βίῳ, ἀφοῦ ὁ ἐν τῇ μελέτῃ καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ ἀσκηθεὶς νοῦς μου περιῆγε πανταχοῦ τὸ διατί ἐκεῖνο τῆς ἐρεῦνης, ὅπερ ἐξηφάνιζε πᾶσαν τέρψιν τοῦ βίου; Αἱ ὑψηλαὶ μελωδίαὶ τοῦ Μότσαρτ, αἱ εἰκόνες τοῦ Ραφαήλ, ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου δὲν ἐδόνουν πλέον τὴν ψυχὴν μου, διότι ἡ μουσικὴ, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ πλαστικὴ καὶ πᾶσαι αἱ ὥραιαι τέχναι δὲν εἶχον πλέον δι' ἐμὲ μυστήριον. Ἀνέλυον τὰ πάντα εἰς ἀριθμούς, εἰς φυσιολογικοὺς κανόνας καὶ εὐρίσκων τοὺς λόγους τῆς τέρψεως ἔχονον τὴν τέρψιν. Ὁμοίως πρὸς τὸν Μίδαν ἀποθανόντα ἐκ πείνης διότι πᾶν ὅ,τι ἤγγιζε μετεβάλλετο εἰς χρυσόν, οὕτω καὶ ἐγὼ ἀπώλεσα πᾶσαν τέρψιν τοῦ βίου, διότι πᾶν ὅ,τι προσέπιπτεν εἰς τὰς αἰσθήσεις μου μετεβάλλετο εἰς ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν.

Δὲν ὑπῆρχε πλέον δι' ἐμὲ Θεὸς, δημιουργία, πρόνοια, ἀρετὴ, αὐταπάρνησις, ἔρως, θρησκεία, πατρίς, διότι ἀναλύσας πάντα ταῦτα εἶχον εὐρεῖ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ὑπῆρχε πλὴν τῆς αἰεὶ μεταβαλλομένης ἀνάρχου ὕλης καὶ τῶν ιδιοτήτων αὐτῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ὁρμὴ τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἐνεφανίζετο ἐν μὲν τῇ ἀψύχῳ ὕλῃ ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς συνοχῆς τῶν μορίων, ἐν δὲ τῇ ζωϊκῇ ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς φιλαυτίας, ἧτις διὰ μακροῦς ἐξελέγξεως παρήγαγε τὴν αὐταπάρνησιν τοῦ Σωκράτους καὶ τοὺς μάρτυρας τοῦ Χριστιανισμοῦ, φαινόμενα κοινῶς θεωρούμενα ὡς ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα τῆς φιλαυτίας, ἐνῶ εἶναι τούναντίον ἀπλᾶ ἀποτελέσματα αὐτῆς.

Ποσάκις δὲν ἐξήλευσα τοὺς χρόνους μου ἐκείνους τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἀγνότητός μου, καθ' οὓς νομίζων τὸν κόσμον διάφορον τοῦ ὅ,τι πράγματι εἶναι, ἐτεροπόμην καὶ ἔζων εὐτυχῆς θαυμάζων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὰ μεγάλα αἰσθήματα καὶ τὰ μεγάλα ἔργα τῶν ἀνθρώπων ὡς ἀποτελέσματα μυστηριώδους τινὸς αὐτοῦ δυνάμεως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνοικούσης καὶ λατρεύων τὰ κάλλη τῆς φύσεως ὡς ἔργα τοῦ Θεοῦ πατρὸς.

Δίλημμα φοβερόν, πελώριον ὄρθου πρὸ ἐμοῦ ἡ λογικὴ ἡ ἀμειλικτος. — Τί προτιμᾷς μοι; ἔλεγε νὰ σὲ τέρπη τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἄγνοια ἢ νὰ ἀνιᾶσαι κατέχων τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν; Τί θ' ἀπαντήσῃ εἰς τοῦτο, εἶπέτε μοι, τί θ' ἀπαντήσῃ ὁ σκεπτόμενος ἄνθρωπος;

Ἐν μέσῳ τοιούτων ἀρρήτων βασάνων καρδίας σκοτεινῆς καὶ νοὸς πεφωτισμένου ἐπανῆλθον εἰς τὴν γενέθλιον πόλιν μου ἐν ἡλικίᾳ εἰκοσιοκτῶ ἐτῶν.

Ἐπανεῖδον μετὰ ὀκταετῇ ἀπουσίᾳ τὴν οἰκίαν ἔνθα ἐγεννήθην, τοὺς τόπους ἔνθα ἡσθάνθην τὰς παιδικὰς μου χαρὰς, τὴν ὁδὸν τοῦ τοῦ σχολείου μου, τοὺς τόπους τῶν παιγνίων μου, οἵτινες εἶχον

καταστῇ ὀλίγον ὕστερον, καθ' ὅσον ὁ κάλυξ τῆς νεότητός μου ἤρχετο ἀνοιγόμενος, οἱ τόποι τῶν ἐρώτων μου. Οἷον ροδόχρουν παρελθόν ἐνώπιον κιτρίνου παρόντος !

Δάκρυ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου θερμὸν καὶ γλυκὺ, τὸ δὲ στῆθός μου ἐπὶ δύο στιγμὰς ἀνεκίνησε λυγρὸς ἐκ βαθυτάτων. "Α! εἴαν ποτε ἀναγνώσῃ τις τὰς γραμμὰς ταύτας, ἅς ἀναμνησθῇ καλῶς τί ἡσθάνετο αὐτός, ἢ τί θὰ ἡσθάνετο βλέπων μετὰ μακρὰν ἀποδημίαν ἐν ἡμέραις ψυχρῶν βιωτικῶν μεριμνῶν τοὺς τόπους τῶν ἀθῶων παιδικῶν του τέρψεων καὶ θὰ μ' ἐννοήσῃ ἴσως.

Ἐνώπιον τῶν προσφιλῶν ἐκείνων τόπων συνέβη τις τότε ἐν ἐμοὶ οἶονεὶ στάσις, ἀνατροπὴ, ἐπανάστασις. Φωνή τις μὴ ἀπορρέουσα ἐκ τοῦ λογικοῦ μου, ἀλλ' ἐξ ἄλλης τινὸς οὕτως εἰπεῖν ἐν ἐμοὶ κεκρυμμένης ὑπάρξεως ἀνῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου, διαμαρτυρία τις κατὰ τῶν ὑλιστικῶν μου πεποιθήσεων ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ Γαλιλαίου, ἀλλ' ἀκουσιωτέρα.

— Καὶ ὅμως ὑπάρχει! ἡρξάμην νὰ εἶπω. Ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπρόφερα. "Οχι!

Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀμείλικτος μοὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μνήμην. Μοὶ ἐφάνη ὡς νὰ τὴν ἔβλεπον ἐν σχήματι ἀμαζονεῖου γυναικὸς, ὑψηλὴν, ὀρθίαν, εἶρον φέρουσαν ἐπὶ τῶν χειλέων μεϊδιάμα ἐπὶ τῇ ἀδυναμίᾳ μου.

Καὶ συνέσχον ἐμαυτόν.

— Ναί, ἐσκέφθην ἡ μνήμη τοῦ παρελθόντος μοὶ ἀναπαριστᾷ αὐτὸ διὰ τοῦ φανταστικοῦ ὡς παρὸν καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φιλαυτία καθιστῶσά μοι τοσοῦτον ἐνδιαφέρουσιν τὴν ἀναπαράστασιν ταύτην διότι πρόκειται περὶ ἐμοῦ αὐτοῦ, ἐρεθίζει τὸ νευρικόν μου σύστημα ἄρα καὶ τοὺς δακρυοποιοὺς ἀδένες μου. Οὕτως ἀπαραλλάκτως ἀγαπῶμεν πᾶν ὅ,τι εἰς ἡμᾶς ἀνήκει διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι εἶναι ἡμέτερον. Τί ἄλλο εἶναι τὸ αἶσθημα τῆς ιδιοκτησίας ἢ αἶσθημα φιλαυτίας, καὶ καθὼς κινδυνεύομεν πολλάκις τὴν ὑπαρξιν χάριν τῆς ιδιοκτησίας ἡμῶν, οὕτω πίπτομεν καὶ εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν χάριν τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Τί ἄλλο λοιπὸν εἶναι καὶ ὁ πατριωτισμὸς εἰμὴ αἶσθημα πηγάζον ἐκ τῆς φιλαυτίας ; Οὕτω καὶ ἐγὼ συγκινηθεὶς ἐδῶ ὑπέστην τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀναλλοιώτου φυσικοῦ νόμου τῆς πρὸς ἐμαυτὸν ἀγάπης. Αἱ ἀλήθειαι τῆς ἐπιστήμης οὐδὲ κατὰ κεραίαν διεψεύσθησαν. Ἀγῶμεν!

Καὶ ἀπῆλθον ψυχρὸς διότι ἀνεκάλυφα ὅτι ἡ συγκίνησίς μου ἦτο ἀπλοῦς ἐγωϊσμὸς.

Ἀπέμεινε μόνη μου κρυφία ἐλπίς καὶ τὴν ἐφύλαττον εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου. Μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ ἀπανταχοῦ

συνοδεύουσά με ἐπιστήμη καὶ ὑλιστικὴ φιλοσοφία μετέβαλε διὰ τοῦ φωτός τῆς ἀνηλεοῦς αὐτῆς ἀληθείας πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ ἱερώτερά μου αἰσθήματα καὶ πράγματα εἰς ἀπλᾶ φυσιολογικὰ ἢ λογικὰ ἀποτελέσματα. Θὰ κατίσχυεν ἄρά γε καὶ τῆς κρυφίας ἐκείνης ἐλπίδος μου, ὡς κατίσχυσε τῶν λοιπῶν αἰσθημάτων μου ;

Ἄ ! τίς ποτ' ἐφαντάσθη τὴν πρωτοφανῆ ταύτην ἐν τῷ κόσμῳ βάσανον ἀνάλογον τῆς ὁδυνηρᾶς ἀπαγοητεύσεως, ἣν ἤθελεν αἰσθανθῆ φιλάργυρος ἀνακαλύπτων, ὅτι ὁ ἐξ ἀδαμάντων θησαυρὸς ὃν ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἀπεθαύμαζε καὶ ἐλάτρευεν, οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ σωρὸς κοινῶν ἀνθρώπων ;

Μία μοὶ ἀπέμεινε κρυφία ἐλπίς. Ὁ ἔρως μου.

Ἀπὸ ἐξαετίας ἤδη εἶχον παύσει νὰ γράφω πρὸς τὴν ὠραίαν μου Χάριτα, πρὸς τὴν δροσεράν μου ἐκείνην μελαγχροινὴν, ζωηράν, χαρίεσσαν, παιδικὴν μου σύντροφον καὶ μνηστήν, μεθ' ἧς ὠνειροπόλησα ὑπὸ τὰ σκιερὰ μεγάλα δένδρα τῆς ἐξοχῆς βίον ἀπεριγράπτου γλυκύτητος, μυθώδους εὐδαιμονίας. Ἡ ζηλότυπος ἐπιστήμη διὰ τῆς ἐμπνευσθείσης μοι πυρετώδους μου ἐκείνης πρὸς τὸ μανθάνειν ὁρμῆς ὑπερίσχυσε τῆς Χάριτος· καὶ θὰ τὸ ὁμολογήσω αἰσχυνόμενος, ὅτι ἐπῆλθε στιγμή καθ' ἣν ἐν τῇ μέθῃ τῆς ἐπιστημονικῆς μου μορφώσεως ἀνεμιμνησκόμεν τοῦ πρὸς τὴν Χάριτα ἔρωτός μου ὡς πράγματος παιδαριώδους καὶ ἀξίου περιφρονήσεως.

Καὶ μὲ ἡγάπα ἡ ταλαίπωρος κόρη μὲ ὅλον τὸν ἔρωτα καρδίας ἀγνῆς καὶ περιπαθοῦς καὶ μοὶ ἔγραφε κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς εἰς τὴν Ἱατρικὴν Σχολὴν τοῦ Βερολίνου ἀποδημίας μου ἐπιστολάς πλήρεις ἀφοσιώσεως καὶ φίλτρου.

Δὲν εἶχον παρέλθει δέκα ἡμέραι ἀπὸ τῆς εἰς Βερολῖνον ἀφίξεώς μου καὶ ἡ φιλοπαίμων Χάρις μοὶ ἔγραφε :

«Πότε λοιπὸν θὰ ἐπανέλθης ; τί ἀμέλεια εἶναι αὕτη ! Ἀκόμα »δὲν ἔλαβες τὸ δίπλωμά σου ; Φρόντισε σὲ παρακαλῶ νὰ ἐπινοήσης διὰ τῆς ἐπιστήμης σου τὸν τρόπον τοῦ νὰ ἐπανέλθης »τηλεγραφικῶς».

Τῇ ἀπεκρίνετο δ' ἐξ ἐμοῦ κατ' ἀρχὰς ἴση ἀφέλεια, ἴσος ἔρως μέχρις οὗ ἡ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀφοσίωσις ὑπερίσχυσε καὶ ἡ φωτισθεῖσα διάνοιά μου βαθμηδὸν μοὶ κατέδειξε τὸν ἔρωτα ὡς ἀπλὴν τινα νευρολογικὴν εὐαισθησίαν παραμεμορφωμένην ἐκ τῶν ἔξεων καὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δὲ ἐγγύθεν ἐξακρίβωσις αὕτη τοῦ προτέρου μυστηριώδους καὶ φωτεινοῦ μετεώρου μου ἐψύχρανε καὶ τὰς πρὸς τὴν Χάριτα ἐπιστολάς μου καὶ ἐπῆλθεν ἡμέρα καθ' ἣν ἔγραψα πρὸς αὐτὴν μεθ' ἧς ψυχρότητος θὰ ἔ-

γραφει δημοδιδάσκαλος πρὸς τὸν μαθητὴν του πληροφορῶν αὐτὸν ὅτι χαίρει διὰ τὸ αἴσιον τὴν υἱείας του.

Ἐν μέσῳ τοῦ ἐπιστημονικοῦ μου πυρετοῦ δὲν παρετήρησα ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ τῆς Χάριτος βαθμηδὸν ἐγένοντο σπανιώτεραι, καί-περ ἐξ ἴσου πάντοτε θερμαί· μόνον δὲ μετὰ πέντε μῆνας, ἀφ' ἧς ἔλαβον τὴν τελευταίαν ἐπιστολήν της, παρετήρησα ὅτι εἶχε παύσει πλέον νὰ μοὶ γράφῃ.

Τοῦτο μὲ ἔθλιψε κατ' ἀρχὰς ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ὥρας δὲν τὸ ἐνεθυμούμην πλέον. Καὶ διέρρευσαν ἔκτοτε ἐν σιωπῇ ἔτη ἑξ.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ πρὸς τὴν Χάρिता σχέσεις μου ὅτε ἐπανῆλθον ὡς εἶπον ἐν τῷ τόπῳ τῆς γεννήσεώς μου.

Θὰ μὲ συνεχίνει ἄρά γε ἡ θεά της; τὸ βλέμμα της θ' ἀπέτινασσαν ἄρά γε ἀπ' ἐμοῦ τὸ ψυχρὸν σάβανον δι' οὗ ἡ ἐπιστήμη περιέβαλε τὴν ὑπαρξίν μου; Ἡσθανόμην εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς μου ἐλπίδα τινὰ ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων νὰ εἶπω πρὸς ἑμαυτὸν ὅτι ἤλπιζον.

Τῇ ὑστεραίᾳ τῆς ἐπανόδου μου ἐξῆλθον ὅπως μεταβῶ εἰς τὸν οἶκόν της. Γλυκεῖά τις συγκίνησις προσδοκίας ἅμα καὶ περιεργείας μὲ κατεῖχεν. Ἐβάδιζον ἀναπολῶν ἐν τῇ μνήμῃ μου τοὺς γλυκεῖς ἐκείνους πρώτους παλμούς τοῦ ἀποκοιμηθέντος ἐρωτός μου καὶ καθ' ὅσον ἐξηκολούθουν σκεπτόμενος ταῦτα, τοσοῦτον ἡσθανόμην ἐν ἐμοὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ λησμονήσω τοῦλάχιστον ἐν τῷ ἔρωτι τὴν ξηρότητα τῆς ὑλιστικῆς μου σοφίας.

Αἶφνης ἀνακύψας τυχαίως ἡσθάνθην ὅτι οἱ πόδες μου προσεκολλήθησαν ἀκίνητοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· θέαμά τι ἀπροσδόκητον συνεκλόνησε τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ ὁργανισμοῦ μου ὡς δι' ἡλεκτρικοῦ τιναγμοῦ.

Εἶδον τὴν Χάρिता ἐν τῇ ὁδῷ μακρόθεν ἐν πλουσίᾳ περιβολῇ βαδίζουσαν. Τὰ παρελθόντα ὁκτῶ ἔτη τὴν ἀνέπτυξαν εἰς κάλλος καὶ νεότητα, ἦτο ἤδη νεᾶνις τριῶν καὶ εἴκοσιν ἐτῶν.

Ἄλλ' ἦτο ὠχρὰ, εἶχε τοὺς ὀφθαλμοὺς χαμηλωμένους· εἶδός τι ἀπαυδήσεως καὶ καμάτου ἐνέφαινεν ἡ ὅλη της ὄψις.

Ἐβάδιζε στηριζομένη ἐπὶ τοῦ βραχίονος ἀνδρός τινος ἀγνώστου μοι, μετρίου ἀναστήματος, ἡλικίας φαινομένης τεσσαράκοντα πέντε περίπου ἐτῶν, ἀσχήμου, εὐτραφούς, ἐξυρισμένου τὸν στρογγύλον πῶγωνα, εἶδος ὀφιοπώλου νεοπλούτου, μὲ καταμέλανα μύστακα, ἐξέχουσαν κοιλίαν, λευκὸν ὑπενδύτην ἐφ' οὗ ἔστιλβε παλαιὰ καὶ πολυσύνθετος χρυσῇ ἄλυσις ὠρολογίου καὶ βαδίζοντος μετὰ τοῦ γνωστοῦ ἐκείνου ὕφους, ὅπερ ἔχουσιν οἱ πλούσιοι· ἀλλ' ἀμαθεῖς ἄνδρες ὁσάκις ἐν ἡλικίᾳ τεσσαράκοντα πέντε ἕως ἐξήκοντα

ἐτῶν, ἀποφασίσαντες τέλος πάντων νὰ νυμφευθῶσιν ἐξέρχονται εἰς περίπατον μετὰ τῆς νύμφης ἔχοντες βεβαμμένην τὴν κόμην καὶ τοὺς μύστακας καὶ ἐπιτηδευόμενοι κομψότητα τρόπων καὶ νεότητα ἀποῦσαν, ἀρεσκόμενοι δὲ ἰδίως εἰς τὸ νὰ ὁδηγῶσι τὴν μνηστὴν αὐτῶν δι' ὁδῶν ἐξ ὧν νὰ φαίνωνται τὰ κτήματά των, διότι ἐν τούτῳ μόνῳ δύνανται νὰ ἔχωσι σημασίαν τινὰ παρ' αὐτῇ.

Ὅπισθεν τοῦ ζεύγους τούτου ἤρχοντο ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ τῆς Χάριτος ὡς καὶ γραῖα τις ρικνῇ, φέρουσα μέλαιναν μεταξωτὴν ἐσθῆτα μετ' ἀλύσεως ὥρολογίου καὶ μανδύλιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, φαινομένη δὲ ἐν τοιαύτῃ ἀναρμοσίᾳ πρὸς τὰ ἐνδύματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐβάδιζεν, ὥσανεὶ τὰ ἐφόρεσεν μόνον ὅπως μεταφέρῃ αὐτὰ ἀπὸ τόπου τινός εἰς ἕτερον. Ἦτο βεβαίως ἡ μήτηρ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου.

Ἡ ὅλη αὕτη παράστασις ἔσχεν ἐπ' ἐμοῦ τοιοῦτον ἀποτέλεσμα, ὥστε μοὶ ἐφάνη ὅτι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐκοιμώμην παράδοξόν τινα ὕπνον καὶ ὅτι κλονισμὸς χιλίων κεραυνῶν ὁμοῦ καὶ συγχρόνως ἐνσκηψάντων ἐντὸς μου μὲ ἀφύπνισεν εἰς ἀποτρόπαιον πραγματικότητα.

Ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ἦτο βεβαίως μνηστὴρ τῆς Χάριτος, τίς οἶδεν! ἴσως ὁ σύζυγος αὐτῆς, ἡ δὲ Χάρις δὲν μὲ ἠγάπα πλέον.

Αἰσθημὰ τι πρωτοφανές, ὀδυνηρότατον ἐκυρίευσεν ἐν ἐμοὶ τῶν πάντων καὶ ὁ ἀρχαῖός μου ἔρω, ὁ τέως καθεύδων ἐν ἐμοὶ, ἀνετινάχθη σύσσωμος, γιγάντειος τώρα πλέον κολοσσός καὶ συμπαρέσυρε καὶ διεσκόρπισεν ἐν ἐμοὶ τὰ πάντα, φιλοσοφίαν, κρίσιν, ὕλισμόν, σύμπασαν τὴν ἐπιστημονικὴν ἀποσκευὴν μου καὶ συνέτριψε ταῦτα πάντα ὡς ἑκατὸν βόμβαι δυναμίτιδος ἐκραγεῖσαι ἐν μέσῳ ὑελοπωλείου.

Τίς ἦτο ἡ ψυχολογικὴ μου ἐκείνη κατάστασις καὶ πῶς ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῶν ὑλιστικῶν μου θεωριῶν; Οὐδὲ καὶ ἐσκέφθην νὰ τὴν ἐξηγήσω. Κρατήσατε ἐνώπιον τοῦ ἐκ δίψης καιομένου ἐν τῇ Σαχάρα ὁδοιπόρου ποτήριον ὕδατος ψυχροῦ καὶ ζητήσατε νὰ τῷ ἐξηγήσετε τί εἶναι χημικῶς τὸ ὕδωρ καὶ ἐκ πόσων μερῶν ὀξυγόνου καὶ ὑδρογόνου σύγκειται. Θὰ σᾶς ἀκούσῃ;

Τὴν ἔβλεπον ἀπομακρυνομένην, βαδίζουσαν ἐλαφρῶς ἐπιχαρίτως ὡς ἄλλοτε ἐπὶ τοῦ βραχίονός μου, καὶ διήρχοντο ἐν τῇ κεφαλῇ μου αἱ σκέψεις ὥσπερ αὐτομάτως.

— Εἶσαι τώρα εὐτυχὴς ἐσκεπτόμην παρατηρῶν αὐτήν· ἀπέκτησας ὅ,τι ἐπόθει, ἓνα σύζυγον· τὸ ἰδανικὸν πάσης κόρης, τοῦ εἶδους σου, ἣτις ποθεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κόσμον ἔγγαμος γυνὴ μετὰ φορτίου κοσμημάτων, ἐσθῆτων, ἐπίπλων, πλούτου καὶ ὅλης ἐκείνης τῆς μηδαμινῆς ἐλεεινότητος, ἣτις προσελκύει τὰ βλέμματα,

τὸν θαυμασμὸν ἢ τὸν φθόνον ἄλλων ὁμοίων σου ὄντων. Πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ παραδείσου τούτου ἐν μόνον σᾶς χρειάζεται, πλούσιος σύζυγος· ἀδιάφορον ἂν ᾦναι ἀμαθής, βάναυστος, ἐξηυτελισμένος, ἡλίθιος! Καὶ συναθροίζετε ὅλην τὴν πανοπλίαν σας πρὸς ἐκπόρθησιν τοιούτου συζύγου· τὰ ὠραιότερα τῶν βλεμμάτων σας, τὰ κομψότερα τῶν ἐνδυμάτων σας· κεφάλαια καλλονῆς ἐξ ἧς ἐμπνέετε τοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς ζωγράφους τιθέμενα ἐν ἐνεργείᾳ πρὸς κτῆσιν χρηματικῶν κεφαλαίων, πρὸς τὴν ἐντελεστέραν τῶν κερδοσκοπικῶν ἐπιχειρήσεων. Ὅσο χίθδηλον νόμισμα, Χάρις, καὶ ἔσπευσας ν' ἀνταλλαχθῆς πρὸς τ' ἀληθῆ νομίσματα τοῦ ἀνθρώπου τούτου εἰς τὸν βραχίονα τοῦ ὁποίου στηρίζεσαι. Ὑπαγε! ἐδολοφόνησας τὴν τελευταίαν ἐλπίδα μου ἥτις μόνη αὐτῇ δὲν ἦτο εἰσέτι νεκρά.

Καὶ ἔφυγον κλαίων καὶ ἑρρίφθην ἐπὶ καθίσματος μονήρους τινὸς καφενεῖου, ἵνα δὲ κρύψω τὰ δάκρυά μου ἤγειρον πρὸ τοῦ προσώπου μου ἑρριμμένην τινὰ ἐκεῖ που ἔφημερίδα προσποιούμενος ὅτι ἀνεγίνωσκον.

Ἐν μέσῳ τῶν δακρύων μου παρετήρησα τότε ἐν αὐτῇ τυχαίως τὴν ἐξῆς εἰδήσιν :

«Τὴν παρελθούσαν Κυριακὴν ἐτελέσθησαν μετ' ἐκτάκτου μεγαλοπρεπειᾶς οἱ ἄρραβῶνες τοῦ ἡμετέρου πολυταλάντου συμπολίτου κ. Ζ.... μετὰ τῆς ἀληθῶς χαριτοδύτου δεσποινίδος Χάριτος Α.... Τοῖς μνηστευθεῖσιν εὐχομαι ταχεῖαν στέψιν».

Τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἑσπέραν ἀνεχώρουν διὰ τὸν περίπλουν τῆς Πελοποννήσου.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης συνέβη τι ἐν ἐμοὶ παράδοξον. Πᾶσα καλλονή, πᾶσα πνευματικὴ λεγομένη ἔξαρσις διήγειρεν ἐν ἐμοὶ αἴσθημά τι τέως ἄγνωστον ὁμοιάζον πρὸς ἀποστροφὴν ἀλλὰ μεμιγμένην μετὰ δίψης τινός πρὸς σαρκασμὸν, πρὸς εἰρωνείαν, ἀφίνουσαν ὅμως ἐν ἐμοὶ πάντοτε βαθεῖαν ὁδύνην.

— Ψεύδεται, ἔλεγον πρὸς τὸ κάλλος τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου· ὑπάρχεις κατὰ σύμπτωσιν καὶ ἐν ἀγνοίᾳ σου ἢ μᾶλλον δὲν ὑπάρχεις ποσῶς.

Ἡμέραν τινὰ ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ νεᾶνις δεκαοκταέτις, ἀφρόπλαστος, μὲ ἀθανάτους κυανοῦς βαθυχρόους ὀφθαλμοὺς, δι' ἐν βλέμμα γλυκὺ τῶν ὁποίων ὁ Δάντης θὰ ἔγραφε νέαν «Θείαν Κωμωδίαν», μὲ ἡτένισεν ὥς ἀτενίζει ἡ κόρη κατὰ πρώτην φορὰν ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου τὸ βλέμμα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐκυρίευσεν τῆς καρδίας της.

Τῇ ἀνταπέδωκα τὸ πάθος τῶν βλεμμάτων, τῇ ὑπέθαλψα τὴν χιμαιρικὴν ἰδέαν ὅτι ἡ καλλονὴ της μ' ἔθελγε καὶ νύκτα τινὰ σε-

ληναίαν, ἐνῶ τὸ ἀτμόπλοιον ἔσχιζε τὴν γαληνιαίαν θάλασσαν καὶ ἡ ψυχὴ παντὸς ἄλλου πλὴν ἐμοῦ ἐμαγεύετο ὑπὸ τοῦ κάλλους τῆς νυκτός, τὴν ἐπλησίασα μόνην ἰσταμένην ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ τῇ ἐφιθύρισα μεθυστικούς ἔρωτος λόγους· ὅτε δ' ἐν τῇ μέθῃ τῆς ἀπείρου καρδίας της ἔλαβον φίλημα παρθενικὸν καὶ ὄρκον αἰωνίου ἔρωτος, ἀφῆκα αἶφνης μέγαν καγχασμὸν κατασχίσαντά μοι ἐν πόνῳ τὴν καρδίαν καὶ τῇ εἶπον :

— Ἡπατήθης, κόρη μου· δὲν εἶμ' ἐγὼ ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ζητεῖς. Ἐγὼ δὲν εἶμαι πλούσιος σύζυγος καὶ δὲν δύναμαι νὰ σοὶ προμηθεύσω τὰ πολυτελῆ κοσμήματα ἅτινα ὀνειρεύεσαι. Πώλησον τὰ φιλήματα σου ἀκριβώτερον, τὸ ἀξίζουν. Καλὴν νύκτα !

Καὶ καγγάζων ἡχηρότατα κατέβην εἰς τὸν θάλαμον τοῦ ἀτμοπλοίου, ἐνῶ ἐκείνη ἐπιπτε λιπόθυμος ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐμοῦ δὲ διέσχιζε τὴν καρδίαν θανάσιμον ἄλγος.

Ἐν τοιαύτῃ μισανθρωπίᾳ καὶ νόσῳ ἀδιαλείπτου σαρκασμοῦ ὅστις ἐμὲ πρῶτον κατακαίων ἔτηκε τὴν ζωὴν μου ὑπούλως ὡς κηρόν, ἐπλανήθην περὶ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου μέχρι Κερκύρας καὶ ἐκεῖθεν διαιπεραιωθεὶς εἰς Ἡπειρον μετέβην διὰ ξηρᾶς εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ ἵνα ἐπανέλθω εἰς Σῦρον.

Ἦτο ὁμιχλώδης γαληνιαία αὐγὴ φθινοπώρου καθ' ἣν μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἐμελλον νὰ ἐπιβιβασθῶ εἰς τὸ ἀποπλέον διὰ Σῦρον ἀτμόπλοιον· ἐν τῇ προσδοκίᾳ τῆς ὥρισμένης τοῦ ἀπόπλου ὥρας καθήμενος ἐν τινὶ δωματίῳ ἐνὸς τῶν ξενοδογείων τοῦ Πειραιῶς, ἔνθα εἶχον διανυκτερεύσει, ἀνεγίνωσκον βιβλίον τι, ἐνθυμοῦμαι δὲ καλῶς ὅτι ἦτο διατριβὴ τις περὶ καρδιακῶν νοσημάτων περιωνύμου τινὸς γάλλου ἱατροῦ καὶ φίλου μου πέμψαντός μοι αὐτὴν ἀρτίως τότε ἀναγνωσθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ συγχροτηθέντι διεθνεῖ ἱατρικῷ συνεδρίῳ τῶν Παρισίων. Αἶφνης κτύποι ἐσπευσμένοι ἀντηχήσαντες ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ δωματίου μου με ἀπέσπασαν τῆς ἀναγνώσεως.

— Ἱατρεῖ ! ἔκραξεν ἔξωθεν ἡ φωνὴ τοῦ ξενοδόχου, ἀνοίξατε, ἀνοίξατε.

Σπεύσας ἤνοιξα τὴν θύραν· εἶδον δὲ τὸν ξενοδόχον ὄρθιον ὅπισθεν αὐτῆς καὶ ἐπτοημένον.

— Τί τρέχει ; τὸν ἠρώτησα.

— Μία νέα κυρία, νεόνυμφος, ἣτις ἔφθασε τώρα πρὸ ὀλίγου ἐκ Σύρου μετὰ τοῦ συζύγου της ἐδῶ, εἶναι ἀσθενής, ἐλιποθύμησεν, ἀποθνήσκει, σπεύσατε γρήγορα !

— Προχώρει τῷ εἶπον· σὲ ἀκολουθῶ.

Ἐχων ἐν ἐμοὶ ἀλλόκοτον προαίσθημα, ἀλλ' ἀπαθῆς, σκληρὸς

καὶ πάντοτε σαρκαστικὸς ὡς ἄνθρωπος ἀσμενίζων νὰ πιστεῦῃ ὅτι οὐδεὶς εἶναι πλέον ἱκανὸς νὰ τὸν ἐξαπατήσῃ ἢ νὰ τὸν συγκινήσῃ ἐν τῷ κόσμῳ, ἠκολούθησα τὸν ξενοδόχον.

Διελθὼν δύο διαδρόμους, παρετήρησα εἰς τὸ βάθος τοῦ τελευταίου θύραν τινὰ ἡνεωγμένην ἐξωθεν τῆς ὁποίας ἴσταντο ἐκ περιεργείας παρατηροῦντες τὰ ἐν τῷ θαλάμῳ δύο ὑπηρέται. Ἰδόντες με οὗτοι παρεμέρισαν.

Πρὶν ἢ πλησιάσω εἰς τὴν θύραν ἐκείνην ὁ ξενοδόχος ἐστάθη δειξάς μοι αὐτήν.

— Ἐκεῖ εἶναι, ἰατρὲ, εἶπε καὶ ἔφυγε δρομαίως, ἴσως ἵνα ζητήσῃ καὶ ἄλλην ἰατρικὴν βοήθειαν.

Συγχρόνως ἤκουσα φωνὴν ἔρρινον ἄγνωστον ἐκ τοῦ δωματίου ἐκείνου :

— Χάρις, ἔλεγεν ἡ φωνή, ἐξύπνα, δὲν μ' ἀκούεις ; ὦ Θεέ μου ! Ποῖος τὸ ἐπερίμενεν αὐτὸ πάλιν !

Ἐφερα τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας, ἣτις ἐσφυρηλάτει τὸ στήθος μου ὡς σφύρα σιδηρᾶ καὶ ὥρμησα πρὸς τὴν θύραν. Βεβαίως θὰ ἦμην ὠχρότερος νεκροῦ.

Ἄλλ' ἐκρατήθην. Μετὰ τρία ἢ τέσσαρα δρομαῖα βήματα, κατάρθωσα νὰ βαδίσω πάλιν βραδέως. Ἐχρειάσθην πρὸς τοῦτο ὑπερανθρώπινον δύναμιν.

Ἡ ὄση ὑπῆρχε ἐν ἡμῖν ἡθικὴ δύναμις κατενόουν ὅτι ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθῇ, νὰ δεκαπλασιασθῇ ἐν ἀνάγκῃ πρὸς βοήθειάν μου. Ἐπρεπεν ἐπὶ ποινῇ ἐξευτελισμοῦ καὶ περιφρονήσεως νὰ μείνω ἀπαθὴς ὡς μάρμαρον ἐνώπιον τῆς γυναικὸς ἐκείνης καὶ τῶν ἄλλων τῶν περὶ αὐτήν.

Καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν θάλαμον.

Ἐπὶ τῆς κλίνης ἔκειτο ἐκτάδην καὶ ὑπτία νεαρὰ γυνὴ κάτωχρος καὶ ἰσχνή με κεκλεισμένους ὀφθαλμοὺς, ὡς νεκρά, φέρουσα εἰσέτι ἐνδυμασίαν τοῦ ταξειδίου· ὁ πῖλός της ἔκειτο ἐρριμμένος ἐπὶ τῆς κλίνης πλησίον της· τὸ δὲ πρόσωπόν της ἦτο διάβροχον ἐξ ὕδατος ψυχροῦ δι' οὗ βεβαίως θὰ εἶχον ἀρτίως ραντίσει αὐτήν ὅπως συνέλθῃ ἐκ τῆς λιποθυμίας. Παρὰ τὴν κλίνην πρὸς τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς ἐκάθητο ἐπὶ καθέδρας ἀνὴρ τις μεσήλιξ ἐξυρισμένος τὸν πώγωνα καὶ στρεφόμενος ἐπὶ τοῦ καθίσματός του ὥσανεὶ ὠθεῖτο ὀπὸ ἐλατηρίου, ὅτε μὲν πρὸς τὴν γυναῖκα, ὅτε δὲ πρὸς τὴν θύραν τοῦ θαλάμου, ἀναμένων βεβαίως τὴν ἰατρικὴν βοήθειαν.

Ἡ γυνὴ ἐκείνη ἦτο ἡ κόρη μεθ' ἧς πρὸ ὀκταετίας ὠνειροπολήσαμεν καὶ ὠρκίσθημεν βίον αἰωνίου ἔρωτος, ἦτο ἡ Χάρις προ-

δότις τῶν ἱερωτέρων μου πόθων· ὁ δὲ ἀνὴρ ἦτο ὁ διὰ τῶν χρημάτων του ἀγοράσας αὐτήν.

— Τί μὲ θέλετε, κύριε; ἠρώτησα ψυχρῶς τὸν σύζυγον.

— Ἄ! σεῖς εἰσθε ὁ ἱατρός; εἶπεν ἐγερθεὶς οὗτος καὶ σπεύδων πρὸς ἐμέ. Προφθάσατε, ἱατρέ, παρακαλῶ, σώσατε τὴν σύζυγόν μου. Σώσατέ την. Φαντασθῆτε, χθὲς μόλις τὸ ἐσπέρας ἔγειναν οἱ γάμοι μας εἰς τὴν Σϋρον καὶ ἀνεχωρήσαμεν ἀμέσως διὰ νὰ ταξιδεύσωμεν.

Προσελθὼν ἔλαβον τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τῆς Χάριτος, ἀφῆρσα τὸ χειρόκτιον καὶ ἔψαυσα τὸν σφυγμὸν ἐνῶ ἐπέθετον τὴν ἄλλην ἐπὶ τοῦ μετώπου της.

Ἡ ἐπαφὴ ἐκείνη μοὶ συνέστειλε μετὰ πόνου τὴν καρδίαν ἐν τῷ στήθει μου. Ἐνόμιζες ὅτι λαβὴ σιδηρᾶ μοῦ ἀνέπτυξεν αὐτὴν αἰφνιδίως. Ἀλλ' ἐκράτησα ἐμαυτοῦ. Πάσῃ θυσίᾳ ἔπρεπε νὰ μείνω ἀπαθὴς ἐνώπιον τοῦ συζύγου τῆς μνηστῆς μου. Ἀλλ' ἐφοβούμην μὴ δὲν κατισχύσω τῆς θανασίμου ἐκείνης παραχῆς μου καὶ ἀνεζήτουν ἤδη μέσον τι ἔστω καὶ ψευδῆ τινα πρόφασιν ὅπως μείνω μόνος μετὰ τῆς κόρης ἐκείνης.

Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ ὁ σύζυγος ἐξηκολούθει λαλῶν, ἐνῶ ἐγὼ ἔκυπτον πρὸς τὸ στήθος τῆς λιποθύμου ὅπως ἀκροασθῶ τοὺς παλμούς τῆς καρδίας της.

— Ἦτο τόσο καλὰ εἰς τὸ ἀτμόπλοιον, ἂν καὶ ἐξαλίσθη ὀλίγον, καὶ ὅμως μόλις ἀπεβιβάσθημεν εἰς τὸν Πειραιᾶ ἐκόπησαν τὰ γόνατά της, ἐσκοτίσθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ της καὶ τὴν μετέφερα ἐδῶ εἰς τὸ προχειρότερον ξενοδοχεῖον ὅπου ἐλιποθύμησε καθ' ὅλοκλήριαν.

Ἡ γέρθην ὄρθιος· διέγνων ἀσφαλῶς καρδιακὴν πάθησιν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων.

Ἡ Χάρις ἐκινδύνευε νὰ μὴ ἐξυπνήσῃ πλέον.

Μικροῦ δεῖν ἀνελυόμην εἰς δάκρυα. Ἡ ἀνάμνησις τῆς προδοσίας της ἐξηλειφθη ἀκαριαίως ἀπὸ τοῦ νοός μου, ἐνώπιον τοῦ κινδύνου ἐκείνου τῆς ζωῆς της. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μνήμην μου ἡ χάριςσα εἰκὼν τοῦ εἰκοστοῦ μου ἔτους, αἱ χλοεραὶ κοιλάδες τῆς ἐσοχῆς, ἔνθα ἡσθάνθημεν ἐγὼ καὶ ἐκείνη τοὺς πρώτους τοῦ ἔρωτός μας παλμούς· ἀνεμνήσθη τῶν παιδικῶν γελώτων μας, τῆς ἀμερίμου ἐκείνης εὐδαιμονίας μας, τῶν ἀνθέων δι' ὧν ἐρραίνομεν ἀλλήλους, καὶ ἡ μνήμη μου ἐτόνισεν αἰφνης ὡς ἄλλη ἡχὼ τὸν ἀπαίσιον ἐκεῖνον πρὸ ὀκταετίας ὑπὸ τὰ ὑψηλὰ τοῦ κήπου της δένδρα προσφερθέντα ὅρκον:

— «Σοὶ ὁμνῶ εἰς τὸν ἀέρα αὐτὸν ποῦ ψιθυρίζει εἰς τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων τούτων ν' ἀποθάνω τὴν ἡμέραν καθ' ἣν δὲν θὰ δύναμαι νὰ σοὶ ἀνῆκω πλέον.»

Καὶ ἰδοὺ ὅτι ὁ ὅρκος ἐκεῖνος σχεδὸν ἐπληροῦτο.

Τοιαῦται συμπτώσεις χύνουσι τὸ ρῖγος εἰς τὰς φλέβας καὶ τῶν τελειοτέρων ὕλιστων.

— Κύριε, εἶπον πρὸς τὸν Ζ.... ψυχρῶς, ἡ σύζυγός σας κινδυνεύει· ἔχει ἀνάγκη ἀπολύτου ἡρεμίας ψυχῆς. Ἡ παρουσία σας ὡς νεονύμφου συζύγου ἴσω· λίαν προσφιλοῦς ἢ τ' ἀνάπαλιν, δύνχεται νὰ τὴν συγκινήσῃ συνερχομένην εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ζωὴν της. Ἀπέλθετε παρακαλῶ εἰς ἄλλο τι δωμάτιον καὶ μὴ ἐπανέλθῃτε ἐδῶ ἐὰν ἐγὼ δὲν σᾶς καλέσω.

— Ἀλλὰ ἱατρέ.... ἐτραύλισεν ὁ σύζυγος.

— Ἀπέλθετε σᾶς λέγω, τῷ εἶπον ἐκ δευτέρου μετὰ κεκρατημένης ὀργῆς ὡς πρὸς ἄνθρωπον ἀντιποιούμενον δικαίωματά μου τόσον ἱερά.

Ὁ σύζυγος ἐξῆλθε ψιθυρίζων.

Μείνας μόνος ἐχάραξα ἐν τάχει δύο λέξεις· καλέσας δὲ τὸν ὑπηρετὴν τῷ ἐνεχείρισα τὴν συνταγὴν καὶ ἀνέμεινα τὸ φάρμακον.

Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἡ Χάρις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δραστηρίου φαρμάκου ἤνοιγε τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἦμην μόνος μετ' αὐτῆς ἐν τῷ θαλάμῳ μόνος μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν ὀκτώ.

Ἡ ἐπάνοδος τῆς ζωῆς ἐπανεφέρεν ἐν ἐμοὶ τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν μνησικαχίαν μου. Τὸ βλέμμα μου ἔπεσε τυχαίως ἐπὶ δύο μεγάλων λαμπραδαμάντων βαρυτιμωτάτων κοσμοούντων τὰ ὧτα τῆς νεονύμφου κόρης. Ἦτο βεβαίως ἐν ἐκ τῶν δώρων τοῦ πλουσίου μνηστῆρος, δι' οὗ ἡγορήσθη ἡ καρδιά της καὶ ἐπροδόθη τὸ τιμαλφέστερον τῶν αἰσθημάτων μου. Ὁ συνήθης πόθος πικροῦ σαρκασμοῦ.

Ἡ Χάρις ἤνοιξε τὰ γλυκύτατα ὄμματα καὶ περιέφερεν αὐτὰ ἀπὸ τῆς ὀροφῆς πρὸς τὸν παρ' αὐτὴν τοῖχον καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὴν θύραν τοῦ θαλάμου. Μὲ εἶδεν· ἡ ζωὴ ἐκλονίσθη ἐντὸς της σφοδρῶς ἀλλὰ κατίσχυσεν. Ἡ ἐκπληξίς ἤνοιξε τὰ χεῖλη της.... Ἐρύθημα χαρᾶς ἔβαψε ροδόχρουν τὸ ὥχρον της πρόσωπον.

Ἡ στιγμή ἦτο κρίσιμος. Ὁ θάνατος ἴστατο πλησίον.

— Ἐκτωρ! μοι εἶπεν ἀσθενῶς, σὺ εἶσαι; σὺ, ἐδῶ, πλησίον μου!

Καὶ ἐλύθη εἰς δάκρυα ἀνακαθίσασα ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ τείνουσά μοι μεθ' ὀρμῆς τὰς δύο χεῖρας.

— Κυρία, τῇ εἶπον ψυχρῶς, μ' ἐχάλεσαν κατὰ τύχην ὡς ἱατρόν σας. Μετέρχομαι τὸν ἱατρὸν καὶ ἤλθον ὅπως ἐνσκήσω τὸ ἐπάγγελμά μου ἥτοι ὅπως σᾶς ἐπισκεφθῶ καὶ λάβω τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἐπισκέψεώς μου. Ἡ ἐπιστήμη μοι ἐπιτάττει νὰ σᾶς συστήσω ἡρεμίαν ψυχῆς.

— Πρὸς ἐμὲ σαρκασμὸν "Εκτωρ! 'Αφοῦ μ' ἐγκατέλιπες, μὲ πλήττεις σήμερον διὰ σαρκασμοῦ σὺ διὰ τὸν ὅποιον ἀφίνω τὴν ζωὴν; μοι εἶπε κλαίουσα.

Πᾶς ἄλλος ἴσως θὰ ἐκάμπτετο· ἀλλ' εἶχον καταληφθῇ ὑπὸ τοιαύτης δισπιστίας πρὸς τὰ γυναικεῖα δάκρυα ὥστε ἐμειδίασα.

— Ἀφίνετε τὴν ζωὴν; εἶπον, ὑμεῖς ἥτις ἐπετύχατε ὅ,τι ἐπεδιώξατε, πλούσιον σύζυγον, ἀδάμαντας, πλῆθος θεραπόντων, πολυτελεῖς ἐσθῆτας, καὶ τόσῃν εὐδαιμονίαν; "Ελα δά! Καὶ ἔχετε τὴν ἀφέλειαν νὰ πιστεύητε ὅτι τὰ ρωμαντικὰ αὐτὰ δάκρυα δύνανται νὰ πιστευθῶσιν ὡς εἰλικρινῇ; ἀλλ' αὐτὰ ἐφαρμόζονται μόνον εἰς τὰ μυθιστορήματα, κυρία μου.

— Πῶς φαίνεται ὅτι δὲν μὲ ἡγάπησες ποτὲ, εἶπεν ἡ Χάρις, "Εκτωρ, σὺ ἔφυγες, ἄγνοεῖς ὁποίας νύκτας καὶ ἡμέρας φρικώδεις διῆγον μόνῃ μακρὰν σου· ἄγνοεῖς ὅτι τὰς πρὸς σὲ ἐπιστολάς μου ἐκράτει ἡ μήτηρ μου καὶ κατέστρεφεν αὐτάς ἵνα μὴ τὰς λάβῃς ὡς ἡ ἰδία ὕστερον μοι εἶπε διότι εἶχε συλλάβει κατὰ νοῦν τὴν ἐπίτευξιν τοῦ γάμου τούτου μετὰ τοῦ ἀπηνεστέρου ἐχθροῦ τοῦ πατρός μου, νομίζουσα ὅτι οὕτω μοι ἐδώρει τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐτυχίαν· ἄγνοεῖς ὅτι ἄνευ τοῦ γάμου τούτου ὁ πατήρ μου θὰ ἐσύρετο εἰς τὰς φυλακὰς ἡτιμασμένος· ὅτι μοι ἀπέδειξεν δι' ἐφημερίδος, ἐπὶ τούτῳ πλαστογραφηθείσης ὡς ὕστερον μοι ὠμολόγησαν, ὅτι ἐνυμφεύθης ἐν Βερολίῳ, ὦ Θεέ μου, καὶ τί δὲν μοι ἔκαμαν ἵνα συγκατατεθῶ εἰς τὸν γάμον αὐτὸν τὸν ἀποτρόπαιον; Τὸ στῆθός μου κατὰ τοῦ ὁποίου κατέπιπτον τοιαῦται πληγαὶ δὲν ἀντέχει πλέον καὶ ἡ νόσος ἐνεφώλευσεν ἐν αὐτῷ καὶ ἀνεπτύχθη ταχεῖα, εἶδον τέλος τὸν πατέρα μου συλλαμβανόμενον ἐν τῇ οἰκίᾳ μας ὑπὸ κλητῆρων σταλέντων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δανειστοῦ του ὅπως ἀπαχθῇ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ τότε ἐν γνώσει πλέον ὅτι ἐμελλον ν' ἀποθάνω προστηνέχθην εἰς τὴν θυσίαν.

Ὁ δῆμιος οὗτος ὅστις ἦτο ὁ διώκτης τοῦ πατρός μου, μὲ ἡγάπα, ἦτο ἱκανὸς νὰ διαπράξῃ τὰ πάντα ὅπως μὲ συνδέσῃ πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἐπέσπειρε διὰ τοῦ ἀπηνεστέρου τρόπου τὴν καταστροφὴν. "Εκτωρ, λάβε τὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐκείνης μικρὸν κλειθρον, λάβε, σὲ παρακαλῶ, πρὸς χάριν μου, ἄνοιξον τὸ κιβώτιόν μου ἐκεῖνο· ἐγὼ δὲν ἔχω πλέον δυνάμεις. Θὰ εὔρῃς ἐντὸς αὐτοῦ μίαν μέλαιναν πυξίδα· ἄνοιξον καὶ ἀνάγνωθι ὅ,τι περιέχει. Δὲν ἐπίστευον ὅτι ἤθελον σὲ ἰδεῖ πρὶν ἢ ἀποθάνω καὶ ἔγραφον ὅπως τὸ ἀναγνώσῃς τοῦλάχιστον μετὰ τὸν θάνατόν μου.

Τοιαύτη φρικώδης ἀποκάλυψις μοι ἐφάνη ὅτι ἀνέτρεψε περὶ ἐμὲ τὸν κόσμον. Μῖσός τι πρωτοφανὲς ἐγεννήθη ἐντός μου, μῖσος κατ' ἐμοῦ τοῦ ἰδίου.

Τελευταία τις ἀμφιβολία μὲ κατεῖχεν. "Ὁρμησα πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης κλειθρον. "Ἦνοιξα τὸ κιβώτιον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ πυξίδα, τρέμων, μὲ ἀναπνοὴν βραχεῖαν, ἀσθμαίνων, παράφορος.

"Ἡ πυξὶς περιεῖχε μίαν εἰκόνα, τὴν εἰκόνα μου ἐν μέσῳ ἀνθέων ἀπεξηραμένων. "Ὅλα ταῦτα τῇ εἶχον δωρήσει ἐγὼ κατὰ τὴν κατηραμένην ἐκείνην ἡμέραν τῆς εἰς Βερολίνον ἀναχωρήσεώς μου. Πλησίον αὐτῶν ἔκειτο τετράδιον χειρόγραφον.

"Ἦρπασα τὸ τετράδιον, τὸ ἤνοιξα καὶ παρετήρησα ὅτι ἦτο γεγραμμένον ἐν εἰδὲι ἡμερολογίου. "Ἦτο ὁ γραφικὸς χαρακτήρ τῆς Χάριτος.

— "Ἐκτωρ, τὴν ἤκουσα τότε νὰ μοὶ λέγῃ διὰ φωνῆς ἀσθενοῦς, ἔλθε πλησίον μου, καὶ ἀνάγνωθι ἐδῶ σιμά μου. Θέλω νὰ σὲ βλέπω. "Ἀφ' ἧς στιγμῆς σὲ εἶδον σήμερον, εἶμαι καλλίτερα· μοὶ φαίνεται ὅτι ἡ νόσος μου ἦτο ἡ ἀπουσία σου. "ὦ! διστάζω νὰ τὸ εἶπω ἀλλ' ἀρχίζω νὰ ἐλπίζω ὅτι θὰ θεραπευθῶ. Θὰ ᾄσαι ὁ ἰατρός μου.

"Ἐπλησίασα πρὸς τὴν κλίνην ἀναγινώσκων καὶ κλαίων.

Τὸ χειρόγραφον ἐκεῖνο ἦτο ὁ κατάλογος τῶν βασάνων ἃς ὑπέστη ἡ Χάρις δι' ἐμέ. Τῇ μυσαρᾷ ἐπιβολῇ καὶ ἐνεργείᾳ τῆς μητρὸς τῆς διψώσης πλοῦτον ἄφθονον, τὴν ἐξηπάτησαν, τὴν ἔκλεψαν, τὴν ἐδέσμευσαν, τὴν ἐδολοφόνησαν, ὅπως τὴν ἀποχωρίσωσιν ἀπ' ἐμοῦ καὶ τὴν περιβάλωσι διὰ τοῦ πλούτου τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου. Διῆλθεν ἐπὶ τοῦ εὐθράστου ὀργανισμοῦ τῆς Χάριτός μου ὅλος ὁ μολύβδινος αὐτῶν ἐγωϊσμός καὶ ἰδοὺ πῶς μοὶ τὴν ἀπέδιδον, ἐξηντλημένην, ἡμιθανῇ, ἀλλὰ πιστὴν εἰς τὸν ὅρκον καὶ τὸν ἔρωτά της.

"Ἐγὼ δὲ μόνος ἤμην ὁ ἀνανδρος, ὁ χάριν τῆς ἐπιστήμης μου λησμονήσας αὐτὴν μόνην ἐν τῇ πάλῃ ἐκείνῃ τῇ ἀνίσῳ καὶ λυσώδει, ἣν δι' ἐμέ τὸν ἐγωϊστὴν διεξήγαγε συντριβεῖσα ἐπὶ τέλους ἡ δύστηνος κόρη. Καὶ δὲν ἤρκει τοῦτο· ἔπρεπε νὰ τῇ καταφέρω ὡς τελευταίαν θανάσιμον πληγὴν τὸν σαρκασμὸν μου, δι' ὅλον αὐτῆς τό ἅγιον μαρτύριον. "Ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου της τῆς ἱεραῆς, ἐκεῖ ἐν τόπῳ ξένῳ ἐκπνέουσιν δι' ἐμέ ἦλθον ἐγὼ ὁ ἄθλιος νὰ τὴν χλευάσω ὡς φιλάρεσκον.

"Ἡ ἀπιστία μου εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς τὰ ὅρια τοῦ κακουργήματος.

Οἱ ὀφθαλμοὶ μου ἦσαν πλήρεις δακρύων καὶ ἡ καρδία μου πλήρης μίσους κατ' ἑαυτοῦ τοῦ ἰδίου.

— Βέβαια ἐσχεπτόμην δάκνων τὴν χειρὰ μου ἐνῶ ἀνεγίνωσκον συγκεχυμένως, ἡγάπας μίαν κόρην, τὴν ἐγκατέλιπες ὅπως κοσμήσης σεαυτὸν δι' ἐπιστήμης καὶ ὁ νέος πρὸς τὴν ἐπιστήμην

ἔρωσ σου σοὶ ἐξήλειψεν ἐκ τῆς μνήμης τὸν πρὸς τὴν κόρην ἔρω-
τά σου. Μετὰ ὀκταετίαν ὅλην, ἀφοῦ πλέον ἐνόμισας ὅτι κατέ-
κτησας τὴν ἐπιστήμην, ἰδοὺ ζητεῖς νέαν τέρψιν ὡς ζητεῖ τις νέον
φαγητόν. Μίαν ἡμέραν μὴ ἔχων τί νὰ πρᾶξῃς ἀναμιμνήσκου
αἴφνης τοῦ πρὸς τὴν κόρην ἀρχαίου ἔρωτός σου. Ἴδου μία τέρψις,
λέγεις· ἀλλὰ τὴν εὐρίσκεις εἰς τὸν βραχίονα ἄλλου συζύγου καὶ
ὀργίζεσαι διὰ τὴν ἀπιστίαν ἐκείνης ἣτις ἀποθνήσκει διὰ σέ τὸν
ἀληθῶς ἀπιστήσαντα!

Τοιαύτη δολοφονία ὅπως ἐκπλυνθῇ ἀπαιτεῖ ἔργον τι μετανοίας
ἀσύνηθες, ὑπεράνθρωπον.

Ἴδου ἤδη ἡ κόρη αὕτη ἐνώπιόν σου ἐκπνέουσα. Σῶσον αὐ-
τὴν διὰ τῆς ἐπιστήμης σου. Τί ἐπὶ τόσα ἔτη σπουδάζων κα-
τὼρθωσας ἐὰν δὲν δύνασαι τοῦλάχιστον νὰ σώσῃς διὰ τῆς
ὅσον σὺ ἀχαρίστου ἐπιστήμης σου ἐκείνην ἣτις διὰ σέ ἀπο-
θνήσκει.

— Χάρις, συγγνώμην, συγγνώμην! ἀνέκραξα χυθεῖς καὶ κα-
λύψας διὰ φιλημάτων τὸ ὠχρόν της πρόσωπον. Χάρις! θὰ συγ-
χωρήσῃς ποτὲ τὸν ἄθλιον ὅστις σέ ἐπρόδωκεν ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε
ποτὲ νὰ σέ λατρεύῃ; Θὰ σωθῇς, θὰ φύγωμεν ὁμοῦ, θὰ σοὶ ἀνή-
κω εἰς τὸ μέλλον, Χάρις, παιδική μου φίλη, ὦ! εἶπέ μοι ὅτι μὲ
συγχωρεῖς, εἶπέ μοι.

Αἴφνης ὠπισθοχώρησα περιδεῆς καὶ ἡσθάνθην ὀρθωθείσας ἐπὶ
τῆς κεφαλῆς μου τὰς τρίχας τῆς κόμης μου.

Ἡ Χάρις ἦτο νεκρά.

Ἡτο ψυχρά, ἄψυχος, ὠχρά· οὐδὲ εἰς παλμὸς πλέον ἐν τῷ στή-
θει της ἔζη.

Ἡ ζωὴ της εἶχε διέλθει ἐν τῷ ἀπείρῳ τοῦ χρόνου, πλήρης
καλλονῆς, ἔρωτος καὶ μαρτυρίου· μετ' αὐτῶν ἤρχιζε πάλιν τὸ ἄ-
πειρον ὡς ἀρχίζει τὸ μέλαν χάος τοῦ στερεώματος πέραν τοῦ
ἄκρου τῆς φωτεινῆς γραμμῆς ἣν ἀφίνει ὁ διάττων ἀστὴρ.

Εκράτουν διὰ τῶν δύο μου χειρῶν τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ
στήθους μου καὶ ἔβλεπον αὐτὴν σιωπηλὸς μὲ ξηρὰ τὰ ὄμματα,
παράδοξοι δὲ στοχασμοὶ διέσχίζον τὸν ἐγκέφαλόν μου διασταυρού-
μενοι ὡς σχίζουσιν ἀπειροπληθεῖς κεραυνοὶ τὸν μαῦρον οὐρανὸν ἐν
θουελλῶδει νυκτὶ ἀγρίου χείμωνος.

Ἡ θύελλα τῆς κεφαλῆς μου διετέλει ἐν φοβερᾷ ἀντιθέσει πρὸς
τὴν νεκρὰν γαλήνην ἐκείνου τοῦ πτώματος.

Οὐδέ εἰς παλμὸς! Ὀλιγωτέρα γαλήνην ἄρχει ἐν τῷ κέντρῳ
τῆς ἀπεράντου Σαχάρας ὅταν δὲν κινεῖται ἀνέμου πνοή, ὀλιγω-
τέρα ἐν τῇ νεκρᾷ σφαίρᾳ τῆς σελήνης κατὰ τὰς νύκτας αὐτῆς
τὰς παγετώδεις, ἢ ὅσον ἐν τῷ πτώματι ἐκείνῳ ἐντὸς τοῦ ὁποίου

πρὸ τινων μόλις στιγμῶν ἔληξε ζωὴ τόσον ωραία, τόσον περιπα-
θῆς καὶ συνάμα τόσον δυστυχῆς !

Τί ἔγεινεν ἡ ζωὴ ἐκείνη ; Ὑπῆρχεν ἄρά γε ἀκόμη ἄλλοῦ που
ἀόρατος ἡ ὑπαρξίς, ἡ ψυχὴ ὡς λέγουν, τὸ πνεῦμα, τὸ ἐγώ, ὅπερ
εἶχε ζωοποιήσει ἐπὶ 23 ἔτη τὸ σῶμα ἐκεῖνο τότον ἀρμονικῶς
μετ' αὐτοῦ συνδουασθῆν, ὅπερ ἔκειτο τότε νεκρὸν ἐνώπιόν μου, ἢ
μήπως ἐξηφανίσθη μετὰ τῆς ζωῆς διὰ παντός, οὔσα ἀπλοῦν
φαινόμενον τῶν ιδιοτήτων τῆς ὕλης ἐξ ἧς συνέκειται ;

Καὶ ἰδοὺ αἰφνης ἀνέζη ἐν τῷ ἐραστῇ ὁ ὕλιστής.

Ἐκράτουν τὴν ωραίαν ἐκείνην κεφαλὴν καὶ ἐσκεπτόμην ἐν
φρενίτιδι τῆς ὁποίας παραδόξως μοι ἀπομένει ἡ μνήμη.

— Εἶναι ἄψυχος ὡς ὁ σίδηρος τῆς κλίνης ἐκείνης, ἄψυχος ὡς
ἡ τράπεζα, ὡς ὁ τοῦχος ἐκεῖνος, ὁ ἀναίσθητος καὶ εὐτελής. Δύναται
τώρα ν' ἀντηχήσῃ πλησίον τοῦ πτώματος τούτου ὅπερ ἄλλοτε ἦτο
ἡ Χάρις μου, δύναται ν' ἀντηχήσῃ ἡ θειοτέρα μελωδία, ἡ ὑψη-
λοτέρα ποίησις, δὲν θὰ κινηθῇ, δὲν θὰ τὴν ἀκούσῃ, ὡς δὲν τὴν
ἀκούει ὁ λίθος, τὸ χῶμα ἐντὸς τοῦ ὁποίου μετ' ὀλίγας ὥρας θὰ κεῖται.

Καὶ ὕστερον ;

Ἡ φύσις ἐν τῇ αἰωνίᾳ καὶ ἀμειλίκτῳ ἐφαρμογῇ τῶν νόμων
της θὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ αἰώνιον ἔργον της, ἡ κατανόησις τοῦ
ὁποίου εἶναι τόσον μακρὰν ἀφ' ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων καὶ ἀμα-
θῶν μικροβίων της, ὥστε θεωροῦμεν αὐτὸ ἀποτρόπαιον καὶ ἀπε-
χθές, ἐνῶ εἶναι σοφὸν καὶ ὕψιστον.

Ναί, ὕστερον ἡ λευκὴ αὕτη χροιά θ' ἀλλοιωθῇ βαθμηδὸν ὑπὸ
τὴν ἐπαφὴν τοῦ χύματος· οἱ ὀφθαλμοὶ θὰ κοιλανθῶσιν, ἡ σὰρξ
εἰδεχθῆς θὰ καταπέσῃ εἰς κόνιν λιπαίνουσα τὴν γῆν καὶ γεννῶσα
νέας ζωάς, νέας ὑπάρξεις ζωϊκὰς καὶ φυτικὰς ἐχούσας καὶ αὐ-
τὰς κάλλος, ἔρωτα, ζωὴν, σφοῖγος, καὶ ἐκ τῆς κεφαλῆς ταύτης
τῆς Χάριτός μου, ἣν ἄλλοτε ἐσφιγξα θερμὴν, μειδιῶσαν, ἐρατει-
νὴν εἰς τὸ στήθος μου, ἥδη δὲ σφίγγω κοιμωμένην ψυχράν καὶ
ἀκίνητον, θ' ἀναδοθῇ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ὡχρὸν νεκράν-
θεμον ἢ θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς ρίζας τοῦ φυτευθεσομένου δένδρου γεν-
ναία φυτικὴ ζωὴ καὶ τὸ δένδρον καὶ τὸ νεκράνθεμον θ' ἀνθίσῃ,
τὸ δὲ πτηνὸν καὶ ἡ χρυσαλλίς τρεφόμενα ἐξ αὐτοῦ θὰ λαμπρύ-
νωσι· τὸ χρῶμα τοῦ περικαλλοῦς των πτερώματος καὶ χάρις εἰς
τὴν τροφήν των ταύτην θὰ καθιδύνωσι τὸ μὲν διὰ τοῦ κελαδῆ-
ματος ἢ δὲ διὰ τῶν πτερύγων της τὸν διαβάτην.

Καὶ ἰδοὺ ἡ ζωὴ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅλον ἐν ἀνανεουμένη αἰωνία, διερ-
χομένη ἄνωθεν τῶν παθῶν ἡμῶν καὶ τῶν θορήγων ὑπὸ νόμον ἀ-
μειλίκτον καὶ ἀπαθῆ, ζωὴ δι' ἣν οὐδὲν ὑπάρχει μέγα ἢ ὠραῖον
ἢ κακὸν ἢ εἰδεχθές ἢ ἀποτρόπαιον.

Αἰφνης κραυγὴ βραχεῖα καὶ βραχνώδης μὲ ἀπέσπασε τῆς σειρᾶς τῶν σκέψεών μου ἢ μᾶλλον μὲ συνέκρουσε σφοδρῶς πρὸς τὴν δεινὴν πραγματικότητα.

Ἦτο ὁ σύζυγος ἀνυπομονήσας, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν νεκρὰν μὲν τὴν σύζυγόν του, ἐμὲ δὲ περιπτυσσόμενον τὴν κεφαλὴν αὐτῆς.

Ὁ τιναγμὸς ὑπῆρξε τοσοῦτον ἰσχυρὸς ὥστε ἐγὼ ὁ ἰατρὸς ὅστις πρὸ μιᾶς περιπόου ὥρας εἶχον εἰσέλθει εἰς τὸν θάλαμον ἐκεῖνον ἀπαθὴς καὶ μὲ μειδιάμα σαρκασμοῦ εἰς τὰ χεῖλη, κατέπεσα ἀναίσθητος εἰς τοὺς πόδας τῆς κλίνης.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον τίποτε.

Μετὰ νόσον μακρὰν τὰς αἰσθήσεις μου ἀνέλαβον ἐν Σύρῳ ἀλλ' ἀπελθὼν εἰς Πειραιᾶ ἔγραψα τὰς γραμμὰς ταύτας καθήμενος ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς Χάριτος πλησίον μύρτου καὶ ροδῆς ἃς ἐγὼ ἐφύτευσα καὶ ἐπότιζον ὁ ἴδιος.

Ἦδη εἶμαι ὑλιστῆς ἐκ πεποιθήσεως, εἴρων καὶ σκληρὸς, ἀλλ' ἐνίστε τὸ μεσονύκτιον ὅτε σιγᾷ ἐν τῷ κοιμητηρίῳ ἡ φύσις καὶ λάμπουν οἱ ἀστέρες εἰς τὸν οὐρανὸν νομίζω ὅτι ἐν ἐμοὶ λαλεῖ τις ἄλλη ἀκατάληπτος ὑπαρξίς, ὅτι πτερυγίζει περὶ ἐμὲ προσφιλὴς ψυχὴ ψιθυρίζουσά μου : Ὑπάρχω.

Τότε ἀμφιβάλλω, τότε κλαίω».

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑΙ

— Τὸν ἰσχυρὸν χαρακτῆρα σχηματίζει, ὅχι ἡ ἀνάπαυσις, ἀλλ' ὁ διηνεκὴς ἀγὼν τῆς ζωῆς.

— Μία ἡμέρα ἀργίας κουράζει ὅσον μία νύξ ἀϋπνίας.

— Διὰ νὰ δύναται τις νὰ κατακτᾷ τοὺς ἄλλους πρέπει πρῶτον νὰ ᾔηνε κύριος ἑαυτοῦ.

— Εἶνε μέγα δυστύχημα νὰ μὴ ἔχη τις ἀρκετὴν κρίσιν νὰ σιωπᾷ, ὅταν δὲν ἔχη ἀρκετὸν πνεῦμα νὰ ὁμιλῇ καλῶς.

— Ὁ κόσμος εἶνε θέατρον τοῦ ὁποίου αἱ πρῶται θέσεις εἶνε πάντοτε κλεισμέναι.

— Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θέλουν νὰ ζήσουν πολλὰ ἔτη ἀλλ' οὐδεὶς θέλει νὰ γηράσῃ.